

Mészáros Attila (szerk.):
A felsőoktatás tudományos, módszertani és
munkaerő-piaci kihívásai a XXI. században^[2]

A gazdasági és társadalmi környezetben lezajló változások nagymértékben befolyásolják a felsőoktatásban végbemenő folyamatokat. Az egyetemeknek jelentős szerepük van abban, hogy az Európai Unió a világ legversenyképesebb tudásalapú gazdasági térségévé váljon. Ennek elérésére általános irányelveket hozott létre az oktatás és a képzés terén (Education and Training 2020). A humántőkébe történő befektetés az Unió egyik legfontosabb célkitűzése a fenntartható, tudásalapú térség kialakítása és a munkahelyteremtés előmozdítása érdekében. Olyan képzési rendszer kialakítása a cél, amely jobban figyelembe veszi a munkaerő-piaci igényeket. Ehhez kapcsolódóan négy fő stratégiai célt fogalmaztak meg: az életen át tartó tanulás és a mobilitás váljék valósággá; az oktatás és képzés hatékonyságának és minőségének fejlesztése; egyenlő esélyek, társadalmi kohézió és aktív állampolgári lét elősegítése; a kreativitás és innováció növelése valamennyi képzési szinten és formában.

„A tudásgyárak technológiaváltása és humánstratégiája – a felsőoktatás kihívásai a XXI. században” címmel 2014 májusában a Széchenyi István Egyetemen rendezett konferencia résztvevői az európai és hazai felsőoktatás számos kérdésével foglalkoztak. Előadásaikból tanulmánykötet készült Mészáros Attila szerkesztésében, „A felsőoktatás tudományos, módszertani és munkaerő-piaci kihívásai a XXI. században” címmel. A tanulmányok szakmai lektorai Rechnitzer János professzor (SZE) és Szretykó György (NYME ACSJK) voltak. A 337 oldalon megjelenő 27 tanulmány szerzői a hazai felsőoktatás különböző intézményeiben és területein dolgozó szakemberek.

A tanulmánykötet öt téma köré szervezve foglalkozik a felsőoktatás XXI. századi tudományos, módszertani és munkaerő-piaci kihívásaival:

[1] Széchenyi István Egyetem, Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar, egyetemi docens (kszm@sze.hu).

[2] Széchenyi István Egyetem: Győr, 2014. ISBN 978-615-5391-32-3 A kötet a TÁMOP-4.1.2.D-12/1/KONV-2012-0007 „Munkaerő-piaci igényeken alapuló szaknyelvi képzés, és a Széchenyi István Egyetem idegennyelvi oktatásának komplex fejlesztése” című projekt támogatásával készült.

- Az egyetemi humánerőforrás fejlesztése a változó oktatási stratégiák tükrében;
- Tehetségmenedzsment a felsőoktatásban;
- A felsőoktatásban alkalmazott oktatási módszerek változásai a XXI. században;
- A felsőoktatási intézmények szervezete, kultúrája, fejlesztése;
- Új kihívások a felsőoktatásban a XXI. században.

„Az egyetemi humánerőforrás fejlesztése a változó oktatási stratégiák tükrében” című fejezet öt tanulmányt foglal magában. „A felsőoktatási humánerőforrás gazdálkodás stratégiai alapú modelljei és a felsőoktatási jól-lét programok” című tanulmányában Hervainé Szabó Gyöngyvér a felsőoktatási teljesítmény jól-lét központú nézőpontját képviseli. A versenyképesség és a minőségi felsőoktatás kérdéseivel foglalkozik, azok összefüggését vizsgálja a felsőoktatási HR-rendszerekkel. Kitér a felsőoktatási jól-léti programok és az egészséges felsőoktatás programok modelljeire, az egészséges felsőoktatás új társadalmi funkciójára, a jól-lét központú minőség nézőpontjaira. A kiválósági modell szerint a hatékony HR a stratégiai tervezés kulcseleme, ez támogatja az átláthatóságot, kommunikációt, bizalmat, megbecsültséget, fair működést, összehangolt rendszereket és támogató szervezeti kultúrát létrejöttét. Tanulmányában kifejti, hogy a felsőoktatási HR szolgáltatások legfőbb szerepe a munkahelyi egészség megteremtése, a munkahelyi elkötelezettség erősítése, az oktatói-kutatói életvitel és életstílus versenyképességet erősítő folyamatainak kialakítása. Mintaként ismerteti az egészségfejlesztő egyetem cím és minősítés rendszerét.

Mészáros Attila a Széchenyi István Egyetemen 2010-ben megvalósult standardizált szervezeti kultúra felmérés és fejlesztés eredményeiről számol be „A felsőoktatás humánerőforrás kutatásához alkalmazható HS mérőrendszer bemutatása” című írásában. Ismerteti, hogy a Széchenyi István Egyetem az első magyar felsőoktatási intézmény, ahol korszerű szervezeti diagnosztikai eszközöket alkalmaztak 2010–2013 között. A kultúra felmérésének és fejlesztésének célja az volt, hogy a XXI. századi elvárásoknak megfelelő modern egyetemi szervezet jöjjön létre, valamint korszerű módszertani ismeretekkel rendelkező oktatók magas minőségi színvonalon tanítsanak az egyetemen. Majd az egyetemi oktatók-kutatók készségeinek, kompetenciáinak meghatározása történt meg. A felmérésekre építve egyénre szabott készségfejlesztő képzéseken vettek részt az oktatók 2010–2012-ben. A kompetenciafejlesztő központok módszerének használata, az egyetemi dolgozók, tanárok, kutatók készségeinek, kompetenciáinak meghatározása és felmérése, a visszajelzés, értékelés, fejlesztés e formája forradalmi újítás egy oktatási intézmény életében. A felmérések önmagukban is példaértékűek a felsőoktatás globális fejlesztése terén. A sikeres projekt hatására az oktatók elkezdték átalakítani a saját oktatási környezetüket és tananyagaikat. Új módszertanra alapozott, hallgatóközpontú oktatási és értékelési formák jelentek meg. Valamint bevezetésre került egy strukturált humánerőforrás-fejlesztési rendszer, aminek

részeként rendszeres pedagógiai és személyiségfejlesztő képzések kerülnek meghirdetésre az oktatók számára.

Molnár Csilla „A felsőoktatás és a (gender) összefüggései”-vel kapcsolatos szemlélet és gyakorlat kérdéseit tekinti át több társadalomtudományi diszciplína szemszögéből. Alapvetése, hogy a magyar felsőoktatás bizonyos problémái nem kezelhetők a társadalmi nemi szempontok érvényesítése nélkül. A szerző áttekinti a gender studies fogadtatását. Megállapítja, hogy annak oktatása Magyarországon csak a CEU-n intézményesült. Tanulmányában érinti az értékpreferenciák gender-vonatkozású vizsgálatát, a nők jelenlétét az egyetemeken különböző szakain, ezek aránytalanságát. Foglalkozik a női kutatói/felsőoktatási életpálya ellentmondásaival, a családi és a karrier szerepek konfliktusaival, a folyamatos továbbképzés okozta többszörös teherrel. A diplomás nőkre váró jövő hátrányainak ellensúlyozására alkalmas stratégia kialakítását tartja szükségesnek. Így lát esélyt arra, hogy a társadalmi-kulturális meghatározottságok minél kevésbé korlátozzák az egyén lehetőségeit és életútjait.

Nagy Tamás „E-learning és a duális képzés” című tanulmányában rávilágít arra, hogy a klasszikus nappali és levelező képzés ma már nem elégíti ki a hallgatók és a munkaadók elvárásait. A megváltozott igények csak az oktatás szervezeti, tartalmi és módszertani átalakításával kezelhetők. Tanulmányában összefoglalja az e-learning képzés elveit, megoldásait, az oktatói felkészítések programját. Összefoglalja továbbá a duális mérnökképzés hallgatói, oktatói és munkaadói tapasztalatait, valamint jelzi az e-learning és a duális képzés kapcsolódási pontjait. A nappali és a levelező képzés számos nehézségére lehet megoldás az e-learning, ami egyben lehetővé teszi a szakmai ismeretek folyamatos változásának nyomon követését. A duális képzés arra a munkáltatói igényre lehet válasz, hogy a felsőoktatásból kilépő pályakezdőtől már szakmai tapasztalatot vár el. A munkaerőpiac ezen igényeit felismerő és kielégítő felsőoktatási intézmények versenyelőnybe kerülhetnek. Hangsúlyozza, hogy mindez nem működhet hatékonyan az oktatók felkészítése nélkül. A szakmai, módszertani, pedagógiai és informatikai ismeretek elsajátítása, az e-learning módszernek a duális képzésben való alkalmazása segítheti az oktatás hatékonyságát.

Bognárné Lovász Katalin „Tudásmenedzsment a felsőoktatási intézményekben – a felsőoktatási könyvtárak szerepe az egyetemeken tudásgazdálkodásában” című írásában megállapítja, hogy a felsőoktatási könyvtárak állományaikkal, tudásintenzív és személyre szabott szolgáltatásaikkal olyan egyedüli szervezeti egységek, amelyek a tudásmenedzsment ciklus minden elemében hatékony szerepet tudnak vállalni. Teszik ezt egyrészt tudástárak létrehozásával, a tudáshoz való hozzáférés segítségével, a tudáskörnyezet, a szervezeti kultúra fejlesztésével és a tudás mint vagyon elismerése és menedzselése révén. Áttekinti egyrészt a hazai felsőoktatási intézményekben működő tudástranszfer irodákat, megállapítva, hogy mindössze 15 intézményben működik ilyen jellegű egység, másrészt összegzi a könyvtárak szerepét a tudásmenedzsment ciklus egyes szakaszaiban.

A kötet második fejezete a „Tehetségmenedzsment a felsőoktatásban” témával foglalkozó hat tanulmányt foglalja magában.

Konczosné Szombathelyi Márta a „Tehetség- és motivációs modell kidolgozásának kérdései a Tudományos és Művészeti Diákkör kapcsán” című írása nyitja a fejezetet. Tanulmánya célja annak a tehetségmentedzsment tevékenységnek a bemutatása, amely a Széchenyi István Egyetem Tudományos és Művészeti Diákkör keretei között folyik. Ezen belül kiemelten foglalkozik a tehetség- és motivációs rendszer kidolgozásának és alkalmazhatóságának kérdésével. A téma aktualitását az adja, hogy a XX. század utolsó harmadában világszerte sokasodtak a tehetséggel kapcsolatos kutatások. A felnőttkori munka minősége jórészt az iskolán belül dől el. Ennek tudatában az oktatási intézmények minden szintjén – az óvodától a felsőoktatási intézmények tudományos diákköri mozgalmáig, szakkollégiumi rendszeréig – fejlesztő programok indultak, tehetséggondozó műhelyek alakultak. A munka alapjául szolgált egyrészt a Towers Watson által 2011-ben Észak-Amerikában készített „Tehetségmentedzsment és juttatások” című kutatás, hogy megfogalmazza a tehetségmentedzsment legégetőbb kérdéseit. Az integráció, szegmentáció és az agilitás stratégiáját a SZE TDT üléseinek és a modell alkalmazhatóságával kapcsolatos oktatói kerekasztal beszélgetések anyaga egészíti ki.

Pongrácz Attila „Átalakuló tehetséggondozás a Bologna utáni hazai felsőoktatásban – a tehetséggondozás tapasztalatai az NYME-AK emberi erőforrás tanácsadó MA szakos hallgatói körében” című tanulmányában több témára tér ki. Elsőként meghatározza azokat a kiindulási pontokat, megfontolandó kérdéseket, amelyek a konferencia címében megfogalmazott gondolatkörökhöz kapcsolódnak, majd röviden utal a Nyugat-magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Karán zajló tehetséggondozási munkára. Ezen belül kiemelten foglalkozik a Tudományos és Művészeti Diákkör, valamint a kutatóműhelyek tevékenységével. Ezt követően bemutatja az emberi erőforrás tanácsadó mesterszak gyakorlatát, amelynek a célja, hogy a magas szintű elméleti képzésen túl a vállalati, intézményi, munkahelyi életben is hasznosítható tudáshoz jussanak a hallgatóink. Kitér arra a kezdeményezésre is, amely Vállalati Partnerség Program néven hathatósan segítené a Kar hallgatóit a minél sikeresebb munkaerő-piaci integrációban, elhelyezkedésben és az ún. Integrált Emberi Erőforrás Tanácsadás révén a minél értékesebb emberi és a szakmai életpálya-építésben.

Putzer Petra és Törőcsik Mária tanulmánya a „Hallgatói vélemények a TDK versenyekről, a reform lehetséges útjai” címmel a fejezet harmadik írása. A szerzők a 2013-as év Közgazdaságtudományi szekció hallgatóinak véleményét kérdezték meg a TDK és OTDK gyakorlatáról, lebonyolításáról, a problémákról. Továbbá betekintést adnak az oktatói, TDT elnöki véleményekbe is. A kutatás egyik célja az volt, hogy hozzájáruljanak a kari szintű TDK tevékenység fejlesztéséhez. A kutatás eredményeként lehetséges reformterületeket neveztek meg. Ilyenek az oktatók hatékonyabb bevonása, a követelmények világossá tétele, további hallgatók nézőként való bevonása, a kari vezetők TDK iránti elkötelezett-

sége. A kutatás további célja volt egy alternatív tudományos diákköri konferencia kialakítása, tesztelése. Ennek megvalósulásáról is olvashatunk a tanulmányban. A pilot TDK során megoldást igyekeztek adni e versenyek tipikusan gyenge pontjaira. Mivel napjainkban a TDK eredmények egyre fontosabbá válnak az intézmények értékelése szempontjából, egyre fontosabbá válik számukra, hogy minél több tehetséges hallgatót vonjanak be e tevékenységbe. Ugyanakkor a hallgatók számára is nő a jelentősége, mert a munkaerő-piaci versenyelőny megszerzése érdekében már egyetemi tanulmányaik alatt fokozott erőfeszítéseket kell tenniük kompetenciáik fejlesztésére.

Somogyi Ferenc „A társadalmi célok és eszközök spektruma és a felsőoktatás – Heidegger parafrázis” című írásában Martin Heidegger 1933-as rektori székfoglaló előadását idézi. A szerző – általa kora legnagyobb gondolkodójának tekintett freiburgi rektor a nyugati civilizáció válságos évtizedei, a válságra adott válaszainak áttekintése során – megvizsgálja, van-e üzenete a székfoglaló előadásnak a XXI. század felsőoktatási szereplői számára. Üzen az egyetemi polgárok kötelességéről, az öngazgató egyetem jogosságáról, a társadalmi célok és eszközök spektrumáról, a tudomány lényegéről, a görögök után a szellemi létről, a tudomány kutatási területeiről, a népszellem világáról, a hallgatók szellemi világáról és a tudomány redivivuszának időigényéről. Alapüzenete, hogy a nyugati kultúra zsákutcája új gondolkodási útirány iránt kiált: „az emberi létnek a létező egészéhez való megváltozott viszonyára vonatkozó tudás” ideje jött el, és a tudományok és az egyetemek részéről ez újfajta célok felállítását feltételezi.

A második fejezet következő írása Reisinger Adrienn és Homor Nikolett írása, amelyben arról írnak, hogy „Mennyire vonzó a tudományos élet a felsőoktatási hallgatók számára? – Fókuszban a Széchenyi István Egyetem hallgatói”. Megállapítják, hogy mivel egy ország tudományos kutatói alapvetően a felsőoktatás berkeiből kerülnek ki, így fontos kérdés azt vizsgálni, hogy mennyire jellemző a hallgatók körében már a tanulmányaik alatt a tudományos életben való részvétel, vagy az arra való felkészülés. Több kutatás vizsgálta már a felsőoktatási hallgatók karrierelvárásait (pl. GUESSS), de a kutatói/tudományos élet területére vonatkozóan kevés információk állnak rendelkezésre. Tanulmányukban először röviden felvázolják, hogy mi jellemzi a magyar kutatói életet, majd azt vizsgálják, hogy a felsőoktatásban milyen lehetőségei vannak a hallgatóknak bekapcsolódni a tudomány világába: pl. TMDK, szakkollégiumok, kutatások stb. Az általános helyzetkép felvázolása után a Széchenyi István Egyetem hallgatói körében folytatott kérdőíves kutatásuk eredményeit mutatják be. A kutatás célja annak megválaszolása, hogy milyen a megkérdezett hallgatók TDK aktivitása, van-e lehetőségük részt venni egyetemi kutatásokban, illetve, hogy mennyire találják vonzónak a kutatói életpályát.

Sipos Anna Magdolna „A >publish or perish< kényszerei és lehetőségei a hazai felsőoktatásban” címmel megjelent munkája a fejezet záró tanulmánya. Nagyon fontos témát érint: a hazai tudományos/kutatói szféra hírnévpítésének egyik objektív akadályát vizsgálja: a világ tudományos szakirodalmát felvonultató

legfontosabb adatbázisokban a hazai tudományos eredmények alulreprezentáltak. Vizsgálata alapját azok a szakirodalmi adatbázisok jelentik, amelyek a világ tudományos közleményeinek meghatározó reprezentánsai. Megvizsgálja a hazai kiadású tudományos folyóiratok megjelenését az UlrichsWeb, a Journal Citation Reports, az Elsevier B.V. és a Central and Eastern European Online Library adatbázisaiban. A hazai alulreprezentáltságot növelendő javaslatok között szerepel egyrészt a téma beillesztése a felsőoktatás tárgyai közé. Ideálisnak már master szinten, de halaszthatatlannak a PhD képzés szintjén tartja a tudomány- és bibliometriai ismeretek oktatását. További célcsoport a tudomány művelésével, szervezésével, menedzselésével foglalkozók felkészítése.

A kötet harmadik fejezetének témája a „A felsőoktatásban alkalmazott oktatási módszerek változása a XXI. században”. Az öt tanulmányt magában foglaló rész érinti a siketek felsőoktatásának, az általános felsőoktatás-módszertannak, a nyitott online és az e-learning kurzusok kölcsönhatásának, a mobiltanulásnak, továbbá a felhő informatikának a szerepét a XXI. századi felsőoktatásban.

Hengl Henrietta „A siketek felsőoktatásának aktuális kihívásai” témát elemezte. A bemutatott kutatás célja a siketoktatás hazai helyzetének feltérképezése, a külföldi gyakorlat tanulmányozása, a hatékony akadálymentesítés. Mindezzel a változtatás szükségességére hívja fel a figyelmet. Feltérképezve a hazai siketoktatás intézményeit, megfogalmazta az égető problémákat: nem egységes a magyar jelnyelv, a siket középiskola és egyetem hiánya, továbbá a siket társadalom motivációjának hiánya. Tanulmányozva a külföldi tapasztalatot megfogalmazza a javaslatokra fenti problémák megoldására. A hazai siketoktatás korszerűsítése nehéz és összetett feladat, amelyhez a rendszer akadálymentessé és hatékonyá tétele szükséges.

Kovács László a „Felsőoktatás-módszertani kihívások itt és most” című tanulmányában áttekinti a hazai felsőoktatást jellemző módszertani kihívásokat, a módszertani megújulás hiányának okait, a külső elvárásokat és az oktatók attitűdjét, majd javaslatokat fogalmaz meg a felsőoktatás-módszertan és tanuláselméletek kutatási eredményeinek beépítésére. Megállapítása szerint a hazai felsőoktatásban számos olyan tényező van, ami a változtatással való szembenállást erősíti. Az ellenállás lényegét a „Maya-fátyol” allegóriával mutatja be. Eszerint a bennünket körülvevő valóságot saját illúziónk fátylán át, eltorzítva látjuk. A „fátylak fellebbentésének” lehetőségeit áttekintve a szemlélet formálását, a kölcsönös óralátogatások bevezetését, az önreflexió alkalmazását javasolja.

Kovács Miklós „MOOC és e-learning kölcsönhatása” című tanulmányában olyan e-learninges képzéseket vizsgál, amelyek elvégzésével hivatalosan elismert diplomát szerezhetnek a hallgatók. Ezeket hasonlítja össze a tömeges, nyitott online (MOOC) kurzusokkal. Napjainkban egyre több neves egyetem kínál szabadon elérhető, online kurzusokat nagyszámú hallgató részére, és e kurzusok a hallgatói létszáma folyamatosan nő. A legismertebb, online kurzusokat kínáló portáloknak több millió regisztrált hallgatójuk van. Az online kurzusok célja, hogy mindenki ingyenesen hozzáférhessen magas színvonalú oktatáshoz.

Nyilvánvaló, hogy ez a cél kizárólag online tanulási formában érhető el. Online tananyagokkal oldható meg az, hogy minden résztvevő – a megadott időhatáron belül – saját tempójában és saját időbeosztása szerint haladhasson. Nagyszámú, kurzusonként akár 150-200.000 hallgató kezelése csak számítógépes, internetes környezetben valósítható meg. A szerző tanulmányában elemzi, hogy az MOCC és az e-learning oktatás módszertani és technikai megoldásai milyen hatással lehetnek egymásra. Bemutatja a Moodle keretrendszert, továbbá az inkább felhasználóbarát edX és Coursera rendszereket. A nyitott online kurzusok hátrányaként az oktatóval való közvetlen kapcsolatfelvétel hiányát nevezi meg. Továbbá míg az e-learninges kurzusokban általában a szöveges információ a domináns, addig az MOCC módszernél főleg videókon keresztül érhető el a tartalom. Megállapítja, hogy a két képzési forma célja is eltérő: a nyitott online kurzusokban főleg az információbővítés, egy-egy tudományterület szélesebb kör számára való megismertetése a fő törekvés, az e-learninges kurzusokra többnyire valamilyen végzettség megszerzése érdekében jelentkeznek a hallgatók. A jó gyakorlatokat és megoldásokat ajánlja: csökkenthető lenne a nyitott online kurzusokról lemorzsolódó hallgatók száma, illetve az e-learninges kurzusok hallgatói nagyobb motivációval tanulnának.

Molnár György „A mobiltanulás lehetőségei a felsőoktatás bázisán” című tanulmányában bemutatásra kerül néhány olyan a felsőoktatásban is alkalmazható Információs és Kommunikációs Technológia (IKT) és web 2.0 alapú technikai és technológiai módszer és eljárás, amely a hallgatók és oktatók mindennapi tanulási-tanítási tevékenységét segíti. Munkájának középpontjában a hallgatói teljesítményértékelés online-alapú módszerei, a tananyag feldolgozás és elsajátítás elektronikus formái, továbbá mobil kommunikációs eszközökkel támogatott tanítási-tanulási formák állnak. A hagyományos tanulási formák mellett megjelenő mobil, elektronikus tanulási formák jól alkalmazkodnak életmódunkhoz, időbeosztásunkhoz, változó környezetünkhöz. Elemzi az új technológiák hatását a tanulási környezetre. Ismerteti a 2013-ban a BKV és a MÁV egyes egységeinek bevonásával készült, a mobil tanulás iránti igényt felmérő kutatás eredményét. Ennek alapján tananyagkezelő kliens oldali rendszer került kialakításra.

Petkovics Imre Tumbas Pere „A felhő informatika szerepe a XXI. századi felsőoktatásban” című írásában a felhő informatika létjogosultságának ismérveit taglalja. Abból a feltételezésből indul ki, hogy ha a felhő informatika kimutatható előnyökkel jár az információs technológiát alkalmazó cégeknél, akkor annak a felsőoktatás bizonyos területein való alkalmazása is becsülhető előnyöket biztosít. Felhívja a figyelmet a szolgáltatások igénybevételének veszélyeire, a felhő informatika alkalmazhatóságának kérdéseire, a felsőoktatás új innovatív útkereséseire. A szerző a tanulmányában értelmezi a felhő informatika jelentését, modelljeit és szereplőit, az egyetemi generációkat (első, második és harmadik generációs modellek), a felhő informatika használatának lehetőségeit a felsőoktatásban – a tanulási/tanítási folyamat segítségével és az ott folyó kutatások támogatásában, költséghatékony jellegét.

A kötet negyedik fejezete „A felsőoktatási intézmények szervezete, kultúrája, fejlesztése”, amely hat tanulmányt foglal magában. Csorba László „There is no royal road...” című tanulmánya a következő kérdés megválaszolására vállalkozik: Lehetséges-e olyan felsőoktatási versenysztruktúra megalkotása, amelyben minden intézményi szereplő eléri a célját, ugyanakkor a kormány és a nemzetgazdaság felsőoktatás iránti elvárásainak is megfelel? E kérdés megválaszolásához alapvető szakirodalmakra támaszkodik a szerző, és ezekre alapozva saját modell felállítására tesz kísérletet. Megállapítja, hogy kedvezőtlen demográfiai, pénzügyi és társadalmi körülmények közepette a célok elérésére csak minőségbiztosítási eljárások alkalmazásával van lehetőség. Csak azoknak a szereplőknek van esélye a győztesek szűk szövetségi csoportjába kerülni, akik meghozzák a taktikai és stratégiai áldozatokat.

Dobai Korcsmáros Enikő „Migrációs hajlandóság - hallgatói mobilitás” című tanulmányában betekintést nyújt a nemzetközi hallgatói mobilitási programokba (Erasmus, VELUX, Scholarship Programme, CEEPUS). Áttekinti a migráció típusait, ennek az EU-n belüli jelentőségét, a tanulmányi migráció hatását, továbbá a hallgatók migrációs hajlandóságát. Online kérdőíves kutatásának eredményei alapján állítja, hogy a válaszadó hallgatók inkább hazájukban szeretnének elhelyezkedni. Igazolódni látszik, hogy a tanulási mobilitás erősíti a migrációs hajlandóságot. A külföldre vágyás legnagyobb motivációs ereje a kedvezőbb megélhetési feltételek, továbbá a nyelvtanulás és a tapasztalás. Meglehető eredményre jutott abban a vonatkozásban, hogy - a várakozással ellentétben - az átlag feletti nyelvtudással rendelkező hallgatók nagyobb arányban képzelik el a karrierjüket itthon. Megalapozott az a feltételezés, hogy a külföldön élő családtagok/ismerősök nagy hatással vannak a migrációs hajlandóságra.

G. Karácsony Gergely „A felsőoktatási minőségbiztosítás hazai szabályozásának kritikai elemzése” című tanulmánya a hatályos felsőoktatási jogi szabályozás áttekintése útján kíván képet adni a jelenlegi hazai felsőoktatási minőségbiztosítás komplex kérdésköréről. A felsőoktatási törvény vizsgálata alapján állapítja meg, hogy a minőségbiztosítás kérdésköre a szféra önellenőrzésének, a belső eljárásokon alapuló, a felsőoktatási szektor szereplőiből álló MAB által végzett akkreditációs vizsgálatok irányából eltolódott a hatósági jogalkalmazás felé, amelyben az akkreditációs testület már csak az eljárásba bevont szakértőként jelenik meg. A szerző kísérletet tesz a jelenlegi szabályozás építő kritikájának megfogalmazására és javaslatok tételére. Áttekintést ad a felsőoktatási minőségbiztosítás hazai jogi szabályozásáról, a külső minőségbiztosításra vonatkozó hazai szabályokról, a MAB jogállásáról és testületeiről. Mindezek alapján fogalmazza meg következtetéseit, javaslatait. Eszerint az állam a rendszerváltást követő időszak egyetemi autonómián, a felsőoktatási intézmények belső minőségbiztosítási mechanizmusain alapuló, a felsőoktatási szektor autonómiáját megőrző modell felől több, kisebb-nagyobb lépésben elmozdult az erőteljesebb állami kontroll és beavatkozás irányába. A minőségbiztosítás európai sztenderdjei ugyanakkor a minőségbiztosítási testületek függetlenségét hangsúlyozzák,

különös tekintettel az állami, kormányzati befolyástól való mentességre. Szerző meglátása szerint ezen a téren az elmozdulás feltétlenül szükséges volna, a szervezetek nagyobb függetlensége, a tagok rekrutációjának állami befolyástól való mentessége irányába. A MAB összetételére vonatkozóan javasolja, hogy a minőségbiztosítás célját szolgálja az, ha az akkreditációs testület munkájába bevonnák a gazdasági élet, illetve az állami szektor más fontos szereplőit is. A klasszikus hatósági vizsgálat és az ahhoz kapcsolódó szakvélemény készítés helyett a testület a felsőoktatási intézmények partnereként jelenjék meg, segítséget nyújtva a minőségbiztosítási rendszerek fejlesztésében, tanácsadással és érdemi, tartalmi vizsgálatokkal segítve a felsőoktatási intézmények munkáját.

Janka Huják „Business School accreditation systems as mechanisms for providing quality service” című tanulmánya a kiterjedt irodalmi kutatáson alapul. Célja annak felderítése, hogyan járul hozzá a nemzetközi üzleti főiskolák akkreditációja azok minőségének javulásához, a az ügyfelek elégedettségéhez és a fenntartható versenyképességhez. A 2011-es felsőoktatási törvény következtében számos szakterületen drámaian csökkent az elsős hallgatók száma, többek között az üzleti területek szakjain is. Ennek következtében a vidéki főiskolák beiskolázási gondokkal szembesültek, ami pénzügyi gondokat vont maga után. A hallgatókért folyó egyre erősödő versenyben az intézmények rákényszerültek, hogy ügyfélorientáltan gondolkodjanak, továbbá fokozottan vegyék figyelembe a „végfelhasználók”, vagyis a vállalatok igényeit a kikerülő hallgatók kompetenciáival kapcsolatban. Ebben a versenyben jelent előnyt, ha az adott intézmény nemzetközi akkreditációval is rendelkezik. A szerző tanulmányában bemutat néhány, az üzleti főiskolák számára fontos nemzetközi akkreditációs intézményt, és elemzi a nemzetközi akkreditáltság előnyeit.

Kálmán Anikó „A Tudásháromszög, az egyetemi kultúra megújítója” című tanulmányában az ún. „Triple Helix Model”-t (akadémiai, üzleti és politikai szféra) és a Tudásháromszög-modellt (oktatás, kutatás, innováció) kapcsolja össze. Bemutatásra kerül a hatásuk az egyetem és a gazdaság viszonyára, különösen a mérnöktovábbképzés területén, hangsúlyozva az érintettek konszenzusra jutásának fontosságát a háromszög három szögének szerepéről és értékeléséről. A szerző által vázolt elképzelés azt is magyarázza, hogy miért működik az innovatív folyamat jobban regionális szinten, mint nagyobb léptékben. A továbbiakban ezt az elgondolást alkalmazza a Hármas spirál két elemére (az Egyetemre és az Iparra) és ezek kapcsolataira (többek között a mérnöktovábbképzésre is), de kihagyja a Kormányzatot, mivel a probléma ezen a ponton sokkal összetettebb és túlmutat szakterületén.

Szabó Péter „Szervezetfejlesztés és költséghatékonyság” című esettanulmányában egy magyar alapítványi felsőoktatási intézmény innovációs szervezetfejlesztési és költséghatékonyságú működését mutatja be. Elemzi az Európai Unió és a hazai felsőoktatási térség jellemzőit, és ezek alapján azonosítja azokat a tényezőket, amelyek gazdaságfejlesztők és kultúramegtartók. Bemutatván a minőségorientált intézményt, annak oktatási, kutatási tevékenységét, a több év

alatt végrehajtott oktatáspolitikai, gazdasági-pénzügyi és tudományszervezési eredményeket ismerteti. Ismerteti az ezek alapján kidolgozott stratégiai modellt.

A kötet ötödik - „Új kihívások a felsőoktatásban a XXI. században” című - fejezete Hrubos Ildikó professzor tanulmányával kezdődik. A „Globális trendek, új kihívások a felsőoktatásban” című tanulmány három kérdést emel ki: egyrészt foglalkozik az átrendeződéssel, másrészt a diverzifikációval, harmadrészt pedig az expanzió jövőjével. A szerző a globális szinten tapasztalható átrendeződést nevezi meg a leginkább figyelemre méltó trendnek. Eszerint új szereplők jelennek meg a felsőoktatás nemzetközi színterén: a feltörekvő (BRIC) és bizonyos nagy népességű országok látványos fejlesztésekbe kezdtek. Gyors hallgatói létszámexpanzió jellemzi őket, ami óriási infrastrukturális beruházásokat indukál. A sokféleség megmutatkozik egyrészt a hallgatói összetételben, másrészt a hallgatók előzetes tudásának jellegében. Mindez kielezettebbé teszi a versenyt az erőforrásokért, a különböző rangsorok körül vitákat gerjeszt. A felsőoktatás általánossá válása fordulópont, amely számos új kihívást jelent. Egyik ilyen a nagy amerikai egyetemek által indított tömeges, nyitott hozzáféréstű online kurzusok (MOOC). Másik, hogy erősödik a csúcseyetemek pozíciója, az alacsonyabb presztízsű tömegegyetemek sorsa bizonytalanra válik.

Nagy Zoltán és Kálmán Anikó tanulmányának témája a „Szubkultúrák megjelenése az oktatás világában”. Kérdésük, hogy „Kik kopogtatnak az egyetemek kapuján?” A témakör felvezetése a szubkultúra mint fogalom, illetve az ahhoz kapcsolódó társadalmi jelenség meghatározásával kezdődik. Majd statisztikai adatok felhasználásával a napjainkban zajló társadalmi folyamatok elemzése következik. Az összkép pontos megrajzolását szakirodalmi kitekintés teszi teljessé. Az elméleti információgyűjtés mellett helyet kapott négy szakközépiskolában lebonyolított kérdőíves felmérés. A kutatás másik irányát fókuszcsoporthoz felmérés képezte, melynek keretein belül diákok meglátásai kerültek feltárára. A kutatás a szubkultúrák jelentőségét hivatott elemezni, hogy az milyen formában hat az aktív pedagógusi tevékenységre, illetve milyen formában érdemes felkészülni az abból fakadó társadalmon belüli változások hatására kialakuló helyzet eredményes kezelésére. A következtetések egyike az, hogy tagozódásra lehet számítani, oly formában, hogy a különbözőségek minőségében is fokozott differenciálódás várható a közoktatásban. Tehát a pedagógusok részéről egyre több ezzel kapcsolatos ismeret meglétét és gyakorlati alkalmazását fogja kikényszeríteni a hétköznapi tevékenység. Mivel a szubkultúrák által hordozott értékek a személyiség és a szociális kompetenciák fejlesztése szempontjából pozitív szerepet képesek betölteni, így a jelenségből fakadó hatások tudatosan beépíthetők a nevelési-oktatási folyamatba. Másrészt az oktatás hatékonyságát emeli a szubkultúrák jelenléte, a személyre szabott foglalkozás által megvalósítható fejlesztés, a belső motiváción alapuló önvezérelt tanulás, a csoport vonatkozásában a sokszínűség.

Derdi Petkovič szabadkai professzorasszony „A Szabadkai Közgazdasági Kar válaszai a felsőoktatás kihívásaira a XXI. században” című tanulmánya az Újvidéki Egyetem Szabadkai Közgazdasági Kar folyamatos válaszkereséseit, a fejlődés útjait

és lehetőségeit mutatja be. Célja áttekintést adni a Karon alkalmazott módszerekről és tapasztalatokról, a versenyképesség megtartásának és növelésének lehetőségeiről. A munka kiemelt figyelmet fordít a szervezetfejlesztés, a nemzetközi együttműködés és a tudás/tanulás/alkalmazott oktatási módszerek kérdéseinek. Ismerteti a szerbiai felsőoktatási környezet kihívásait, amely sajátosan beszűkült, és kihívást jelent a felsőoktatás versenyképességének fenntartásában.

Szretykó György „A felsőoktatási intézmények, mint tanuló szervezetek a XXI. században” című tanulmánya a humán erőforrások fejlesztésének fontos színtereit, a felsőoktatási intézményeket vizsgálja. E szervezetek tanuló szervezetként kellene, hogy működjenek, azonban ez nem minden esetben valósul meg, ha a vezetés nem elkötelezett ez irányba. A tanulmány felvázolja a tanuló szervezetek jellemzőit, majd a feudális/tekintélyorientált és szakmai/teljesítményorientált felsőoktatási intézmények közti különbségeket. A tanulmány fő konklúziója az, hogy a XXI. század kihívásainak csak a teljesítményorientált felsőoktatási intézmények felelnek meg, amelyek egyúttal minőségorientáltak és a tanuló szervezeti mivoltukból adódóan folyamatosan képesek megújulni, versenyképességüket megőrizni és növelni.

Koltai Zoltán „Az oktatás, mint települési vonzerő” című írásában egy országos piackutatás eredményeit mutatja be. Az ezerfős mintán végzett reprezentatív kutatás a települések vonzerejét vizsgálja. Bemutatja, hogy a kutatás alapján mely települési tényezőket tartja lényegesnek a magyar lakosság. Jelen tanulmányában a szerző kiemeli az oktatás szerepét a település vonzerejében. Az oktatás kapcsán gyakori hiány, hogy nem csak a felsőfokú, de a középfokú tanulmányokra sincs lehetőség a kisebb városokban.

A szerkesztő, Mészáros Attila úgy fogalmazta meg e kötet célját annak Bevezetésében, mint amely „megpróbálja összegyűjteni a hazai és a határon túli magyar felsőoktatásban az elmúlt húsz évben bekövetkezett változásokat, hogy tematikus rendben válaszokat adjon a feltárt kihívásokra...hogy az elmúlt évtizedekben egy-egy intézménynél megjelent jó példát mások is megismerhessenek”.

A harmadik évezred elején működő ún. posztmodern egyetemek sok vonatkozásban különböznek a korábbi egyetem-típusoktól. Egyrészt általánossá válik a tömegoktatás, másrészt szolgáltatás-orientált funkcionális tudást kell, hogy közvetítsenek, továbbá csökken az állami finanszírozás, és nő a nem-állami finanszírozás szerepe, ugyanakkor csökken/megszűnik az autonómia. Jellemző a vállalati technikák átvétele, a programok és a diplomák globalizálódása, e-learning alapú oktatás térnyerése. Az európai térbe ágyazott hazai felsőoktatásnak számos további kihívással kell megbirkóznia: kedvezőtlen demográfiai trend, nemzetközivé szélesült verseny a felsőoktatásban a hallgatókért és a forrásokért, a bevételek csökkenő aránya, a munkaerőpiacra való odafigyelés.

Az igényes összeállítású és kivitelezésű tanulmánykötet hasznos és értékes ismeretforrás mindazok számára, akik a felsőoktatás/kutatás/menedzsment kihívásaival kell, hogy megbirkózzanak.